

E.T.A. HOFFMANN

TVÅ FANTASISTYCKEN

LILLE ZACHRIS, KALLAD CINOBER OCH FALU GRUVA

ALEPH BOKFÖRLAG

Berättat av fantasins och sällsamheternas mästare:

I kortromanen *Lille Zachris, kallad Cinober* är feerna, trollkarlarna och magin bannlysta ur furst Paphnutius rike för att inte störa det viktiga upplysningsarbetet. Men somliga dröjer kvar under antagna identiteter och kommer behändigt till nytta när den förnäme studenten Cinober anländer till universitetsstaden. Han skapar oreda, förtvivlan och brustna hjärtan genom att ständigt få äran för saker som folk i hans omgivning gjort. Och bara några få personer kan se vad han egentligen är: inte en nobel och vacker ädling, utan en förtrollad dvärg utan vett och hyfs.

I *Falu gruva* slits den unge gruvdrängen Elis Fröbom mellan sin världsliga fästmö och underjordens drottning, som vill locka honom till sitt vackra men kalla rike av skimrande metaller och ädelstenar.

E.T.A. Hoffmann (1776–1822) är en av tyska språkets främsta klassiker, en febrig drömmare med ohämmad fantasi och uppfinningsrikedom. Hoffmann presenteras här tillsammans med en artikel om hans starka påverkan på Ingmar Bergman, skriven av den spansk-engelska litteraturvetaren Tatiana Fajardo.

9 789187 619021 >

978-91-87619-02-1

**Andra intressanta böcker, utgivna av
Aleph Bokförlag:**

Studier i svart (artikelantologi) — Bram Stoker och "A-e": *Mörkrets makter* — *Fantasins urskogar* (artikelantologi) — Aurora Ljungstedt: *Mord och andeväsen* — *På slaget tretton: berättelser efter midnatt* (antologi) — *Nattens paradis: svenska sällsamheter* (antologi) — *Skuggor vid aftonlampan: 30 nattstycken* (antologi) — H.P. Lovecraft: *Sökandet efter det drömda Kadath* — William Hope Hodgson: *Rösten i mörkret* — *Syner i natten: Ett skräckgalleri* (antologi) — *Berättelser i svart* (antologi) — *Likkistförsäljaren* (antologi) — J. Sheridan Le Fanu: *Grönt te* — m.fl.

**Besök
www.alephbok.com**

Klassisk och nyskriven fantastik.

Ernst Theodor Amadeus
HOFFMANN

TVÅ FANTASISTYCKEN

*Lille Zachris, kallad Cinober
& Falu gruva*

Samt en uppsats av Tatiana Fajardo
om E.T.A. Hoffmanns betydelse
för Ingmar Bergman.

Översättningar av
Gösta Montelin, Karl Benzon
& Rickard Berghorn.

ALEPH

Bokförlag

Lille Zachris, kallad Cinober (Klein Zaches, genannt Zinnober, 1819) övers. av Gösta Montelin (1878-1946). Från Världslitteraturen: de stora mästerverken 29: Tysk romantik vol. 1 (Stockholm: Bonnier 1929). – Falu Gruva (Die Bergwerke zu Falun, 1819) övers. av Karl Benzon (1862-1914). Från Fantasiens mästerverk vol. 1 (Stockholm: Gullberg 1909). – Båda översättningarna återger originaltexterna i oförkortat skick. Översättningarna är moderniserade och korrigerade. – Tatiana Fajardos uppsats ”E.T.A. Hoffmann och Ingmar Bergman” originalpubliceras här, i översättning av Rickard Berghorn utifrån Fajardos manus betitlat ”E.T.A.Hoffmann and Ingmar Bergman”.

Bilderna på omslagets fram- och baksida är bearbetade
fotografier utförda av **Jenni Porkka** (född 1985).
Jennis hemsida hittas på
www.jenni.se

© 2018 Aleph Bokförlag och respektive upphovsman. Omslaget är
formgivet av Nicolas Krizan, inlagan av Rickard Berghorn. Första
upplagan. Tryckt av Unitedprint AB, Solna 2018.

ISBN 978-91-87619-02-1

Innehåll

FÖRORD ... 7

LILLE ZACHRIS, KALLAD CINOBER ... 11

Första kapitlet	11
Andra kapitlet	23
Tredje kapitlet	34
Fjärde kapitlet	44
Femte kapitlet	51
Sjätte kapitlet	62
Sjunde kapitlet	73
Åttonde kapitlet	80
Nionde kapitlet	88
Sista kapitlet ...	98

FALU GRUVA ... 103

E.T.A.HOFFMANN OCH INGMAR BERGMAN ... 129

Av Tatiana Fajardo

Den förnämme Cinober på hästryggen i alltför stora stövlar. Illustration av Theodor Hosemann (1807-75) till Hoffmann's gesammelte Schriften (1844).

Förord

Preussaren Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822) var sin tids litterära stjärna bredvid Goethe, lika mycket en underhållare som en prosakonstnär – idag hålls han som en av de främsta litterära klassikerna på det tyska språket. Som den mest högromantiska av alla romanförfattare hade han stark smak för det sagolika, groteska och skräckinjagande. Bland hans mest kända verk finns den närmast surrealistiska gotiska skräckromanen *Die Elixiere des Teufels* (1815-16; på sv. som *Djävulsdrogen*, 2017). Han var därtill en framstående kompositör, vars mäktiga opera *Undine* (efter Friedrich de la Motte Fouqués roman) fortfarande sätts upp och spelas in; smakprov finns att avlyssna på Youtube. I skarp kontrast till allt detta var han också verksam som jurist med allt vad det innebar av byråkrati och korrekthet.

Vår författare hette egentligen Ernst Theodor *Wilhelm*, men anekdoten lyder att hans initialer feltrycktes som E.T.A. på hans första bok – varför han i den litterära offentligheten började kalla sig Ernst Theodor *Amadeus* efter Mozarts förnamn, en kompositör han älskade. Möjligen var modifieringen dock helt avsiktlig; E.T.A. är trots allt betydligt mer behagligt att uttala än E.T.W.

Febrig kreativ och produktiv under sitt korta liv tillbringade han dagarna i hårt arbete för att hålla vilda dryckeslag om kvällar och nätter på någon ölkällare i den stad han för tillfället bebodde. Detta var under Napoleonkrigens kaotiska dagar varför han ständigt tvingades omlokalisera sig. Drabbad av syfilis blev han på slutet av sitt liv förlamad och dikterade sina verk från sängen.

Berömda verk för scenen som Offenbachs opera *Hoffmanns äventyr* (1881) och Tjajkovskijs balett *Nötknäpparen* (1892) bygger på hans berättelser, men det finns en lång rad andra klassiska verk som dragit nytta av hans författarskap såsom Robert Schumanns möjligen främsta pianokomposition *Kreisleriana* (1838/50), Léo Delibes balett *Coppélia* (1870) och Paul Hindemiths opera *Cardillac* (1926). En färgstark filmklassiker är Michael Powells och Emerich Pressburgers *The Tales of Hoffmann* (1951) efter Offenbachs opera. Den är oväntat nog en av Martin

Scorseses absoluta favoritfilmer, som han ofta omtalar och diskuterar i intervjuer.

FANTASY

Kortromanen *Lille Zachris, kallad Cinober* (i orig. *Klein Zaches, genannt Zinnober*, 1819) finns anspelad på i *Hoffmanns äventyr*, men inspirerade också ett annat verk av Jacques Offenbach, mastodontoperan *Le roi Carotte* (1872) som i sin ursprungsversion var sex timmar lång. Cinober visar sig i titeln Morotskung, i det att hans närvaro förvänder synen och förvillar upplevelserna hos alla i omgivningen, men operan bygger också på Hoffmanns konstsaga *Die Königsbraut* (1821), som i sig har uppenbara likheter med *Lille Zachris*.

Med *Nußknacker und Mausekönig* (1816; på sv. som *Nöttnäpparen*, 2016) liksom den strax därefter författade novellen "Das fremde Kind" (1817; på sv. som "Det främmande barnet" i Alephs antologi *Främmande folk och förtrollade skogar*, 2013) revolutionerade Hoffmann konstsagan och barnlitteraturen. Detta är inte några konstsagor av den sort som skrevs av så många andra romantiker; Hoffmann valde helt bort den klassiska konstsagans imitation av folksagornas grepp och ingredienser och lät sin ohämmade fantasi spela fritt med magiskt stoff och monstruösa syner, och dessutom utan moraliska pekpinnar. Därmed lade han också grunden för den fantasylitteratur som kom att spira med *Alice i Underlandet*, *Peter Pan* och *Trollkarlen från Oz* liksom Lord Dunsanys författarskap, tills J.R.R. Tolkien och C.S. Lewis skapade sådan succé med Ringarnas herre och Narnia-böckerna, att de blivit synonyma med den moderna fantasyn. Men arvet från den tyske fantasten är fortfarande påtagligt inte minst i Neil Gaimans verk såsom *Stardust* och *Coraline*, bara man läst sin Hoffmann. Den som vill läsa mer om Hoffmanns betydelse för fantasygenren (och för den delen också science fiction-litteraturens framväxt) kan förslagsvis läsa Alephs faktaantologi *Fantasins urskogar* (2017).

Lille Zachris, kallad Cinober är skriven i en anda som gör att den smidigt fogar sig till en svit med *Nöttnäpparen* och *Det främmande barnet*, men denna befängt underbara feberdröm vänder sig till en vuxen publik som förstår dess satiriska drift med upplysningstidens överdrifter och floskler. I långa avsnitt blir kortromanen praktiskt taget till en propagandaskrift för romantikens världssyn. Sedan kan man undra hur mycket den korrekta juristen Hoffmann, där han jagades runt i de tyska smårikerna av Napoleonkrigen, själv egentligen trodde på romantikens idéer

En lagom berusad E.T.A. Hoffmann omgiven av sina fantasifoster vid skrivbordet. Illustration av Nika Goltz (1925-2012).

och filosofi. Att han älskade att experimentera med dem vid skrivbordet, när verklighetens göromål var avklarade, må däremot vara uppenbart.

FET-MATS I FALU GRUVA

Novellen "Falu gruva" ("Die Bergwerke zu Falun", 1819) omarbetades till en teaterpjäs i Hugo von Hoffmannstahls händer, *Das Bergwerk zu Falun* (skriven 1899), men redan 1842 skissade Richard Wagner på en

opera efter Hoffmanns novell, i ett utkast som inte upptäcktes och publicerades förrän 1905. Hoffmanns fabulösa och kusliga novell, där sorg och saknad blandas med kärlek och övernaturligheter som gränsar till sinnessjukdom, har förblivit den mest klassiska versionen av ett motiv som var populärt långt innan romantiken: Den verkliga historien om gruvdrängen "Fet-Mats".

Mats (eller Matts) Israelsson var en ung, storsväxt karl som försvann i Falu koppargruva hösten 1676 eller våren 1677 och ...

Köp boken i din bokaffär och läs vidare!

Eller beställ den direkt från förlaget:

www.alephbok.com

WEIRD WEBZINE

FANTASTIK & VERKLIGHET

... är Aleph Bokförlags nya tidskrift – gratis på nätet! Ett webzine för klassiska och moderna sällsamheter, historiska och nutida märkligheter: Skräck, fantasy & science fiction i bok och film, bisarr vetenskaps-historia, steampunk, verkliga brott... Artiklar publiceras fyra gånger varje år och ligger tillgängliga under tre månader. Därefter utges de i bokform.

www.weirdwebzine.com

Artiklar av och om:

Film- & bokrecensioner — Krönikor — E.T.A. Hoffmann
— Poltergeisten i fakta och fiktion — Sweeney Todd — Dekadens —
Svensk 1800-tals-science fiction — Gustav Meyrink — Edgar
Allan Poe — Jack the Ripper — H.P. Lovecraft —
Och mycket annat.

TIMAIOS PRESS

... är del av Aleph Bokförlag. Utger tankeväckande och märkliga böcker för dig som är intresserad av kuriosa, spekulationer, idé- och vetenskapshistoria. Förlaget publicerar fakta och skönlitteratur för såväl fackmannen som den intresserade lekmannen. Utgivningen är på svenska och engelska.

www.timaiospress.com

Böcker av och om:

Epikuros — Lucretius — Atomism — Francis
Bacon — H.P. Lovecraft — Camille Flammarion — Diogenes
Laërtius — Emanuel Swedenborg — Erasmus Darwin —
E.T.A. Hoffmann — Platon — Andrew Crosse —
Och annat.